

میزان تحقق خواسته های خانه امن در حقوق ایران در آستانه کمپین 16 روز نارنجی

پژوهشگر حقوقی وکیل و - موسی برزین خلیفه لو

مقدمه

اعلام کرد [خانه امن سال 2013 با ذکر 16 شعار](#) در راستای کمپین بین المللی 16 روز فعالیت برای مبارزه با خشونت علیه زنان، جهت کمک امیدوار است 25 نوامبر سال 2014، نهادهای قانونگذاری ایران، در قوانین مرتبط با خشونت خانگی، اصلاحاتی را «رسانی به کنترل خشونت خانگی و امنیت زنان و کودکان از تصویب گذرانده و گام های اساسی با هدف مقابله با خشونت خانگی برداشته باشند.»

بسیاری از شعارهایی که خانه امن مطرح نمود، خواسته هایی بود در راستای اصلاح قوانین تبعیض آمیز و قوانینی که بستر خشونت خانگی را فراهم می کنند. یکی از اصلی ترین عوامل افزایش خشونت خانگی در ایران وجود مقرراتی هستند که به نوعی به خشونت خانگی دامن زده و حتی بدان مشروعیت می بخشند. بدون اصلاح این گونه مقررات بدون شک مبارزه با خشونت خانگی عقیم خواهد ماند.

در این نوشته بررسی خواهیم کرد که خواسته های خانه امن در سال 2013 که در همبستگی با کمپین بین المللی 16 روز فعالیت برای مبارزه با خشونت علیه زنان اعلام شده بود تا چه حد تحقق یافته و تا چه میزان این خواسته ها وارد قوانین ایران شده است. برای بررسی این امر قوانین جدید التصویب همچون قانون مجازات اسلامی را مورد مطالعه قرار خواهیم داد. در قسمت اول به حرکات و تغییرات مثبت قوانین ایران خواهیم پرداخت و در قسمت دوم تغییرات منفی و رو به عقب و همچنین عدم تغییر وضعیت قبلی را مورد مطالعه قرار می دهیم.

سن مسئولیت کیفری

یکی از خواسته های خانه امن در سال 2013 از حکومت ایران این بود که سن ورود به مسئولیت کیفری دختران را از 9 سال هجری قمری با ضوابط منرج در کنوانسیون حقوق کودک که 18 سال است سازگار کنید.

قوانین ایران سن بلوغ برای دختران را 9 سال قمری و برای پسران را 15 سال قمری تعیین کرده است. (1) قانون قدیم مجازات اسلامی که سال پیش تغییر کرد نیز سن رسیدن به مسئولیت کیفری را همان سن بلوغ شرعی اعلام نموده بود. (2) بدین ترتیب دختران پس از رسیدن به 9 سال هجری قمری یعنی کمی بیشتر از 8 سال دارای مسئولیت کیفری بوده و چنانچه مرتکب جرمی می شدند همانند بزرگسالان قابل مجازات بودند. این در حالی بود که بسیاری از اسناد بین المللی همچون کنوانسیون کودکان سن مسئولیت کیفری را 18 سال اعلام نموده است. تعیین این سن به عنوان سن مسئولیت کیفری اطفال دختر را در معرض خطر جدی قرار داده بود لکن در قانون جدید مجازات اسلامی که در سال 1392 به تصویب رسید سن مسئولیت کیفری دستخوش تغییراتی شد. این تغییرات به شرح ذیل است:

1- سال مطلقا مسئولیت کیفری ندارند. 9 افراد کمتر از-1

2- سال چنانچه مرتکب جرایم تعزیری شوند قابل مجازات نیستند لکن یک سری اقدامات تربیتی برای آنان پیش بینی شده 15 تا 9 افراد -2 است. (ماده 88 قانون مجازات اسلامی جدید)

3- سال چنانچه مرتکب جرایم تعزیری شوند قابل مجازات هستند لکن مجازات آنها نسبت به بزرگسالان متفاوت و 18 الی 15 افراد -3

خفیف تر می باشد و این مجازات خفیف در هر مرحله ای قابل تخفیف و تقلیل است. (ماده 89 قانون مجازات اسلامی جدید)

فقط اقدامات تربیتی مشخص سال در صورت ارتکاب جرایم مستوجب حد یا قصاص مجازات نخواهند شد و 15 الی 9 افراد نابالغ -4 شده در قانون در حق آنان اعمال می شود. البته این مورد در قانون کمی مبهم است زیرا مشخص نیست که افراد 9 الی 15 سال بالغ محسوب می شوند یا نابالغ. (تبصره 2 ماده 88 قانون مجازات اسلامی جدید)

سال در صورت ارتکاب جرایم مستوجب حد یا قصاص همانند بزرگسالان مجازات خواهند شد اما به دادگاه 18 افراد بالغ کمتر از 5- این اختیار داده شده است که چنانچه تشخیص دهد مرتکب به رشد عقلی نرسیده است مجازات بزرگسالان را در حق وی اعمال نکند. (ماده 91 قانون مجازات اسلامی جدید)

قانون مجازات اسلامی جدید) 95 نوجوانان فاقد آثار کیفری می باشد. (ماده محکومیت کیفری اطفال و -6

همانطور که مشخص است قانون جدید نسبت به قانون قبلی مقررات متفاوتی را نسبت به اطفال پیش بینی کرده است. در قانون قدیم دختران بالای 9 سال مطلقاً دارای مسئولیت کیفری بودند حال آنکه در قانون جدید دختر و پسر تفکیک نشده و همچنین سن مسئولیت کیفری کمی بالاتر رفته است.

گرچه مقررات قانون جدید در مورد سن مسئولیت کیفری هماهنگ با استانداردهای جهانی و موازین حقوق بشر نیست لکن در مقایسه با قانون قبلی می توان گفت تغییرات مثبتی اتفاق افتاده و قانونگذار به سمت احترام به حقوق کودکان گامی هرچند ناکافی برداشته است.

دیه

یکی دیگر از پیام های خانه امن به حکومت ایران برابر کردن دیه مرد و زن بود. دیه که نوعی جبران خسارات جنایت علیه قربانی است بر اساس موازین فقهی و قانونی در ایران نسبت به زن مرد متفاوت است. دیه زنان در قوانین ایران نصف دیه مردان تعیین شده است که این امر برخلاف اصل عدم تبعیض جنسیتی است. بر اساس قانون مجازات اسلامی قدیم دیه قتل زن مسلمان نصف دیه مرد تعیین شده بود (3) و همچنین در مواقعی که مقدار دیه به بیش از یک سوم می رسد زنان مستحق دریافت نصف دیه مردان بودند. (4)

در قانون جدید مجازات اسلامی مقررات دیه زن و مرد تفاوت کرده است. اولاً اینکه نصف بودن دیه زن و مرد در موارد غیر قتل و بیش از یک سوم دیه از قانون حذف شده است. بدین ترتیب دیه زن مرد در موارد غیر قتل تا هر میزان برابر است در حالی که در قانون سابق در مواقع بیش از یک سوم دیه زن نصف دیه مرد تعیین شده بود. دوماً در موارد قتل گرچه قانون جدید صراحتاً اعلام کرده است که دیه زن نصف دیه مرد است (5) اما در ادامه راهکاری برای جبران مقداری که زن نمی تواند دریافت کند پیش بینی کرده است. بدین توضیح که قانونگذار مقرر کرده است در مواردی که دیه زن کمتر از مرد باشد مابه التفاوت توسط صندوقی به نام تأمین خسارت های بدنی پرداخت تعلق می گیرد دریافت کنند. خواهد شد. (6) بدین نحو در عمل زنان ایرانی خواهند توانست همان مقداری را که مردان از بابت دیه به آنها

همانگونه که مشخص می شود قانون جدید هرچند که نتوانسته است از سیاست های تبعیض علیه زنان چشم بپوشد لکن با ارائه راهکاری سعی کرده است که مقدار دریافتی دیه را نسبت به زن و مرد برابر نماید. این امر گامی مثبت و رو به جلو و هماهنگ با موازین حقوق زنان محسوب می شود.

پی نوشت

- «سن بلوغ در پسر پانزده سال تمام قمری و در دختر نه سال تمام قمری است.» قانون مدنی ایران: 1210 ماده 1 بر اساس تبصره-1
- «منظور از طفل کسی است که به حد بلوغ شرعی نرسیده باشد.» قانون مجازات اسلامی قدیم: 49 بر طبق تبصره اول ماده-2
- «دیه قتل زن مسلمان خواه عمدی و خواه غیر عمدی نصف دیه مرد مسلمان است.» قانون مجازات اسلامی سابق: 300 بر طبق ماده-3
- دیه زن و مرد یکسان است تا وقتی که مقدار دیه به ثلث دیه کامل برسد در آن «قانون مجازات اسلامی سابق: 301 بر اساس ماده-4 «صورت دیه زن نصف دیه مرد است.»
- «دیه قتل زن، نصف دیه مرد است.» قانون مجازات اسلامی جدید: 550 بر طبق ماده-5
- علیه مرد نیست، معادل درکلیه جنایاتی که مجنی^۱ «قانون مجازات اسلامی جدید در این زمینه مقرر کرده است: 551 تبصره ماده-6 «شود. تفاوت دیه تا سقف دیه مرد از صندوق تأمین خسارتهای بدنی پرداخت می